

ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСАНДРИ САВЧЕНКО

УДК 37.20

DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-1-11-20

EURO-INTEGRATION DIMENSION OF MODERNIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ACADEMICIAN OLEKSANDRA SAVCHENKO

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ АКАДЕМІКА ОЛЕКСАНДРИ САВЧЕНКО

Lyudmyla KOVAL,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

kovalludmila36@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2935-8722>

Ольга РОДОВА,

Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

poi2009bam@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0673-123X>

Людмила КОВАЛЬ,

доктор педагогічних наук,
професор

Ольга ПОПОВА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

*Berdiansk State Pedagogical
University,
✉ 4, Schmidt st., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100, Ukraine*

*Бердянський державний
педагогічний університет,
✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100, Україна*

Original manuscript received: February 07, 2023

Revised manuscript accepted: March 06, 2023

ABSTRACT

In her research work, O. Savchenko identified new conceptual foundations of pedagogical education related to its European integration processes: reforming the content of professional training of future teachers in the context of school education innovations and higher education standardization processes; introduction of the humanistic paradigm of education and upbringing of students; design of the individual educational trajectory of the applicants; implementation of a competence-oriented model of education in pedagogical higher education institutions.

The scientist emphasized special attention on personally oriented professional education, designing the individual trajectory of professional development of each student during the of his studies. Unfortunately, this leading idea was not sufficiently implemented in practice for a long time. And only in modern conditions do we realize that the transition of university education to a student-centered model is becoming a through line of changes. This is reflected both in the development of educational programs based on the requests of education seekers, and in their more active involvement in the design of their studies, the creation of opportunities for choosing and constructing individual educational trajectories, and the development of a system of independent student evaluation of teachers' activities.

In the scientific heritage of O. Savchenko, the problem of the formation of the «ability to learn» in future teachers, which she considered a meta-skill, is highlighted. The scientist claimed that mastery of this skill programs the acquisition of individual experience to become a successful teacher who knows how to prevent overloading of students, rationally use time, calmly and stress-free navigate in various life situations, independently search for sources of information, ways to solve non-standard problems. And in general, the ability to learn, according to O. Savchenko, changes the style of thinking, determines the ability to learn throughout life, creates guidelines for long-term and personally important learning incentives.

The analysis of academician O. Savchenko's scientific heritage allows us to state that the scientist actively studied the experience of training future teachers in European countries. She had a unique ability to see better than others the examples of European practices of training future teachers and to submit her own ideas for their implementation in higher education institutions. The works of the famous pedagogue are an example of a successful combination of general theoretical provisions with practice, which testifies to high scientific achievements in the Ukrainian educational space.

Key words: *professional training of future primary school teachers, academician Olexandra Savchenko's scientific heritage, European integration dimension, scientific achievements of an outstanding pedagogue.*

«Створимо найкращу освіту – змінимо світ, у якому живемо ми і житимуть наші діти. Немає освіти – Немає нації», – ці слова відомої української вченої, академіка Олександри Яківни Савченко тепер є дороговказом для нас, бо вона була глибоко переконана, що світ вступає в століття людини, і тому педагоги, в першу чергу, відповідальні за прийдешнє покоління, зобов'язані бути свідомими, що від їхньої сумлінної праці, особистісних цінностей залежить процес духовного становлення нації.

Для Олександри Яківни слово «освіта» мало багатогранне значення. Всю себе вона присвятила розбудові національної початкової освіти, під її керівництвом розроблялись концептуальний і нормотворчий супровід загальної середньої освіти в Україні. Чимало зроблено в науковому доробку видатного педагога щодо оновлення педагогічної освіти в контексті євроінтеграції.

Мета статті – дослідити феномен модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у науковій спадщині О. Савченко у вимірі євроінтеграційних процесів в Україні.

Методи та методики дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися методи дослідження: аналіз наукових праць академіка Олександри Савченко, синтез, систематизація, порівняння та узагальнення представленого матеріалу.

Результати та дискусії. Різні аспекти глобалізаційних процесів в освіті проаналізовано в дослідженнях Н. Авшенюк, В. Бордовського, В. Вакуленко, С. Гринюк, Н. Козак, Т. Логвиненко, О. Мартинюк, А. Сбруєвої та ін. Проблеми вищої педагогічної освіти України в контексті євроінтеграції висвітлено науковцями: І. Бабин, М. Лещенко, О. Локшина, Н. Лазаренко, Н. Ничкало, Л. Пуховська, О. Ярова та ін. У працях Олександри Савченко звертається увага на підвищення ролі педагогічних університетів в умовах євроінтеграції, які мають генерувати

прогресивні ідеї, спрямовані на збереження національної ідентичності, розвиток духовного потенціалу майбутніх педагогів.

Проведений аналіз наукової спадщини О. Савченко дозволяє констатувати, що вона з великою зацікавленістю вивчала педагогічний досвід глобалізаційного освітнього простору та європейських країн світу. Ученій вдавалося порівнювати, узагальнювати й раціонально використовувати кращі європейські практики для реформування педагогічної освіти в Україні. Виокремимо коло наукових інтересів академіка О. Савченко, пов'язаних саме з цією проблематикою: створення підручника «Дидактика початкової школи» [4] та навчально-методичних посібників «Урок у початкових класах» [8], «Методика читання в початкових класах» [5], «Виховний потенціал початкової освіти» [3] тощо, за якими навчається вже не одне покоління майбутніх учителів початкової школи в усіх без винятку педагогічних ЗВО України; підготовка висококваліфікованих фахівців, докторські дослідження яких пов'язані з різними аспектами теорії та методики професійної освіти, здатних працювати в умовах сьогодення; публікація статей у науково-методичних журналах, зокрема «Початкова школа», «Рідна школа», «Шлях освіти», «Директор школи, ліцею, гімназії» тощо, а також фахових наукових виданнях педагогічних ЗВО; активна громадська діяльність, зокрема виступи на колегії Міністерства освіти і науки України, засіданнях Національної академії педагогічних наук України, всеукраїнських науково-методичних конференціях, семінарах, круглих столах, плідна діяльність у проведенні Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року», які спрямовані на підняття престижу професії вчителя [2].

У наукових працях Олександра Савченко визначила нові концептуальні засади педагогічної освіти, пов'язані з її євроінтеграційними процесами: реформування змісту професійної підготовки майбутніх учителів у контексті інновацій шкільної освіти та процесів стандартизації вищої освіти; впровадження гуманістичної парадигми навчання та виховання студентів; проєктування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів; реалізація компетентнісно орієнтованої моделі навчання в педагогічних ЗВО тощо.

Розробляючи методологічні основи професійної освіти, О. Савченко враховувала зміни, що відбулися в суспільстві, а саме: стрімкий науково-технічний прогрес, посилення глобалізаційних процесів, всеохоплююча цифровізація тощо. Бачення освітянських проблем і такий ракурс перетворень дало підстави їй стверджувати: «Якщо закон ринку й конкурентоспроможності продукції можна пристосувати до випуску майбутнього вчителя, то тоді його суть коротко можна визначити так: чим точніше педагогічна освіта буде враховувати запити практики, тим більше передумов для піднесення її якості» [9 : 5]. Олександра Яківна зазначала, що «шкільну освіту треба розглядати з позиції замовника підготовки вчителя. Своєчасне реагування на інноваційні зміни шкільної практики є об'єктивно складним, але

неминучим процесом. Модернізацію педагогічної освіти не можна успішно вирішити лише як завдання вищої школи. Загальна середня освіта – замовник і споживач педагогічних кадрів – має стати активним суб'єктом її вдосконалення» [9 : 8].

Аналізуючи праці вітчизняних науковців (Т. Довга, С. Мартиненко, М. Марусинець, Л. Коваль, Я. Кодлюк, З. Онишків, Л. Хоружа та ін.), у яких розробляються основні ідеї упровадження гуманістичної парадигми освіти майбутніх педагогів з урахуванням євроінтеграції, констатуємо, що засадничими для них були теоретичні положення, сформульовані О. Савченко, а саме: навчання студентів, яке своїм змістом і методикою, стилем спілкування закладає базові основи культури особистості, здатної до самонавчання впродовж життя; оволодіння методиками вивчення особистості молодшого школяра, професійною етикою, багатоваріантними технологіями, уміннями організувати диференційоване навчання одночасно на різних рівнях складності з різними класами та учнями, всіма засобами створювати комфортне освітнє середовище; організація освітнього процесу в педагогічних ЗВО, яка об'єктивно змінює позицію викладача та студентів у спілкуванні, зумовлює потребу діалогу, дискусій, обміну думками, стимулює розвиток критичного мислення тощо [7 : 2].

Особистісно орієнтована професійна освіта, на думку вченої, має передбачати «проєктування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання» [7 : 3].

На жаль, ця провідницька ідея тривалий час недостатньо реалізовувалася на практиці. І тільки в сучасних умовах ми усвідомлюємо, що наскрізною лінією змін стає перехід університетської освіти до студентоцентрованої моделі. Це знаходить відображення як у розробці освітніх програм на основі запитів здобувачів освіти, так і в більш активному залученні їх до проєктування свого навчання, створенні можливостей вибору та конструювання індивідуальних освітніх траєкторій, розвитку системи незалежної студентської оцінки діяльності викладачів.

Практичне втілення ідей особистісно орієнтованої системи навчання студентів О. Савченко аргументовано пов'язувала з варіативністю, що є актуальними для європейського освітнього простору. Як переконувала вчена, найбільшою мірою це стосується підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах варіативності початкової освіти: «Вибір підручників в освітньому просторі став реальним, отже, до проблеми підручника слід повертатися протягом усього терміну навчання в ЗВО неодноразово. При вивченні дидактики треба ґрунтовно розглядати дидактичні аспекти (функції, структура, моделі різних типів, критерії оцінки), а в процесі методичної підготовки вчити студентів методичному аналізу шляхом порівняння, як у різних навчальних книгах реалізовані змістові лінії державного стандарту [6 : 6].

Урахування виявлених тенденцій позитивних і конструктивних ідей країн Європейського Союзу дозволяє стверджувати актуальність тези Олександри Савченко про формування майбутнього педагога не як

предметника, а як «людини культури, яка має особистий виховний вплив» [9 : 7]. На думку вченої, в сучасній освіті «найважливішими цінностями є не тільки дитина, а й педагог, здатний до розвитку задатків таланту і всього того, чим наділила її природа, соціального захисту, збереження індивідуальності». Крім того, у підготовці майбутнього вчителя, за переконаннями вченої, «слід якнайповніше враховувати діапазон функцій, які він виконуватиме, посилити культурологічний аспект, цілеспрямовано формувати інтегровані професійні вміння, що мають універсальний характер; підвищити обсяг і якість педагогічної практики». Виокремлення О. Савченко такого підходу, пріоритетного для європейської системи освіти, свідчить про її далекоглядність і глибину наукових ідей щодо реформування вітчизняної педагогічної освіти.

Олександра Яківна звертала увагу викладачів ЗВО на те, що під час підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності в початковій школі необхідно подолати еклектичний підхід до вибору методологічних орієнтирів цього процесу. Учена застерігала, що не можна обмежуватися національним вихованням в етнічному вимірі або зосереджуватися на громадянській освіті чи сповідувати полікультурність, педагогіку життєтворчості тощо. Власні спостереження за євроінтеграційними процесами та врахування досвіду розбудови національної української школи дозволили О. Савченко розробити якісний методичний контент для системи виховної діяльності в початковій школі. Так, особливо виокремлюємо в науковій спадщині вченої навчально-методичний посібник «Виховний потенціал початкової освіти» (2009), де нею узагальнено сучасні концепції виховання в глобалізаційному світі. У праці, яка не втратила своєї актуальності й дотепер, обґрунтовано виховну силу гри; педагогічне просвітництво батьків; необхідність виховання цінностей здорового способу життя, працелюбності та поваги до людей праці; особливості громадянського й екологічного виховання, розвиток творчих здібностей; формування розумової особистості здобувача початкової освіти, який уміє та хоче самостійно вчитися, тощо [3].

Розробляючи теоретичні положення для організації «виховного процесу з молодшими школярами», Олександра Яківна брала до уваги кращий європейський досвід, а саме: розвиток в інтересах дитини буде ефективним за умови просвітлення педагогів до співпраці з наукою, різними фондами, батьками, громадськими організаціями тощо [6].

Серед стратегічних завдань модернізації вищої школи України в контексті впровадження кращого досвіду європейських країн Олександра Савченко називала проблему підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів, яку пов'язувала з реалізацією компетентнісно орієнтованої моделі навчання в педагогічних ЗВО. Із запровадженням компетентнісного підходу має відбуватися виразна переорієнтація методики з процесу діяльності та результат. Тому майбутні педагоги мають усвідомлювати, що ефективність праці вчителя не може визначатися за красиво проведеним уроком, його цікавістю; реальним критерієм якості

викладання є ті зміни, що відбулися в знаннях та вміннях учнів протягом системи уроків у межах певних змістових ліній програми. Вимога до вчителя «не вчити, а навчати» стає соціально і особистісно значущою в контексті запровадження якості шкільної освіти». Отже, освоєння майбутніми вчителями компетентнісного підходу формує в них цілеспрямованість і відповідальність, стимулює самоконтроль і рефлексивну діяльність [6 : 5].

Особливу увагу Олександра Яківна приділяла формуванню в майбутніх учителів «уміння вчитися», яке вважала мета-вмінням. Учена стверджувала, що володіння цим умінням програмує на здобуття індивідуального досвіду для становлення успішного вчителя, який уміє запобігати перевантаженню учнів, раціонально використовувати час, спокійно, без стресів орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях, самостійно шукати джерела інформації, шляхи розв'язання нестандартних проблем. І взагалі, уміння вчитися, на думку Олександри Яківни, змінює стиль мислення, визначає здатність навчатися впродовж життя, створює настанови на довготривалі й особистісно важливі стимули учіння.

Розвиваючи ідею О. Савченко про вміння вчитися протягом життя, в сучасних реаліях виокремлюємо фактори, що обумовили необхідність теоретичного обґрунтування освітніх процесів відповідно до європейських стандартів: неформальна освіта, дуальна освіта, дистанційне навчання, самоосвіта та ін. Можна стверджувати, що майже всі з наведених видів безперервної освіти опановує студентська молодь, яка розглядає навчання не лише як засіб соціальної мобільності, а й професійного становлення.

Олександра Яківна долучалася до тривалого процесу розробки Державного стандарту для підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта і висловлювала конкретні поради щодо орієнтирів на європейську освітню практику (виступи на науково-практичних конференціях, присвячених обговоренню стандартів; кілька публікацій, де висловлено науковий погляд на проблему реформування змісту підготовки майбутніх педагогів через запровадження державного стандарту; безпосереднє рецензування державного стандарту). Вчена констатувала, що необхідно посилити професійну спрямованість у змісті освітньо-професійних програм, змінивши навчальні дисципліни «Філософію» на «Філософію освіти», «Політологію» на «Особистість, суспільство і загальнолюдські цінності» тощо.

У контексті реформування змісту педагогічної освіти через запровадження державних галузевих стандартів О. Савченко надавала важливого значення технологічності навчання студентів. Вона стверджувала, що в основі цього процесу має бути підготовка майбутніх учителів до застосування технологій предметного та загальнонавчального значення в шкільній освіті, яка «забезпечує практико-орієнтований характер навчання студентів та підвищує його якість» [9 : 5]. Разом з тим учена вважала неприпустимим замінити дидактику й методику набором технологій, бо вони не вичерпують усіх складників дидактичної підготовки. Олександра Яківна стверджувала, що

на часі створення інтегрованого курсу «Дидактика навчального предмета», оскільки його впровадження дасть змогу уникнути дублювання дидактики й методик, розкриє універсальність дидактичних принципів, умов, вимог тощо [9 : 6].

Органічним складником системи професійної підготовки майбутніх педагогів, на думку О. Савченко, мало стати тестування, яке сприятиме розвитку самооцінки, корекції, готуватиме до професійного життя. З огляду на значущість упровадження тестів в освітньому процесі викладачам ЗВО слід розробити нову навчальну дисципліну «Психолого-дидактичні засади тестування» і розпочати підготовку спеціалістів-тестологів на магістерському рівні.

У підручнику також необхідно включати тестові завдання, а тестова перевірка має бути й на екзаменах. Дослідниця застерігала, що не можна під час проведення тестів вдаватися до крайнощів, оскільки не всі результати навчання можуть бути об'єктом тестового контролю; треба враховувати не тільки навчальний, а й психологічний аспекти [2].

Особливу увагу Олександра Яківна звертала на важливість комплектування бібліотечних фондів ЗВО шкільними підручниками, оскільки їх наявність дає змогу організувати освітній процес з урахуванням інновацій шкільної освіти. Учена рекомендувала здобувачам таку вибірково освітню компоненту, як «Дидактико-методичні функції шкільного підручника», що має підготувати випускників до педагогічної діяльності в умовах варіативної організації освітнього процесу [2].

Предметом особливої уваги О. Савченко була і проблема підручника ЗВО. Вона констатувала, що в нових підручниках бракує «відображення інновацій шкільної освіти, проблемного викладу, діалогу, порівняльного аналізу різних педагогічних систем, стимулювання дослідницьких умінь студентів, орієнтації на апарат, який полегшує розуміння тексту» [там же]. Ситуацію б виправило створення науково-педагогічними працівниками відповідних практикумів, де б передбачалися різні типи навчальних ситуацій і педагогічних задач та подався прикладний характер педагогічної науки. Підручники й навчальні посібники «мають бути диференційовані для різних рівнів професійної підготовки майбутніх фахівців» [там же]. Особливо актуальним, на думку О. Савченко, було створення навчальної літератури на засадах компетентнісно орієнтованого підходу, який передбачає підготовку студентів до професійної діяльності в умовах варіативної організації освітнього процесу в шкільній практиці [там же].

Ще один напрям у діяльності ЗВО, який потребує підвищеної уваги, на думку О. Савченко, – це проблема вдосконалення процесу навчання майбутніх фахівців на основі впровадження нових підходів до організації самостійної роботи студентів. За останні роки в більшості педагогічних ЗВО, де готують майбутніх педагогів, помітно зменшилася частка аудиторних занять, натомість зросли обсяги самостійної роботи студентів. На жаль, цей процес не завжди супроводжується якісним

оновленням змісту та організації самостійної роботи, а також наявним контролем за її результатами. Отже, необхідно змінювати підходи до організації самостійної роботи студентів таким чином, щоб узгодити структуру робочого часу та педагогічного навантаження викладачів ЗВО з відповідною оплатою їхньої праці. Крім того, самостійну роботу слід наповнювати вагомим і цікавим змістом, відводити час на її перевірку, захист та оцінювання [6 : 2].

Процеси реформування педагогічної освіти О. Савченко завжди пов'язувала з проблемами розвитку мотивації майбутніх фахівців до педагогічної діяльності, що є характерним для європейського освітнього простору. Разом з тим учена зазначала, що професійне становлення молодого вчителя відбувається в суперечливому педагогічному середовищі, про що свідчать відсутність у школі молодіжного оточення, недостатня можливість одержати психологічну допомогу, особливо в сільській місцевості. Таку ситуацію безперечно треба виправляти. А зміни необхідно розпочинати ще на етапі навчання у ЗВО, тому майбутній педагог має «діставати уявлення не про лаковану, абстрактну школу, а набувати якнайбільше знань про реальний стан сучасного шкільництва, а ще краще з прогнозом на майбутнє» [9 : 6].

Висновки. Отже, звичайно, жодна країна Європи сьогодні не може однозначно стверджувати, що знайдено відповіді на всі питання у сфері забезпечення якісної освіти молоді. Вивчення наукової спадщини академіка О. Савченко доводить, що учена мала унікальну здатність побачити краще інших зразки європейських практик підготовки майбутніх педагогів і генерувати власні ідеї щодо впровадження їх у ЗВО. Крім того, Олександра Яківна застерігала від надмірного захоплення зарубіжним досвідом, переконуючи, що вітчизняна вища педагогічна освіта має багато позитивного. Праці відомої педагогині – це зразок вдалого поєднання загальнотеоретичних положень з практикою, яке свідчить про високі наукові досягнення в українському освітньому просторі.

Література

1. Коваль Л. Уміння вчитися і вчити інших як ціннісний орієнтир життєтворчості академіка Олександри Савченко. *Збірник матеріалів других міжнародних педагогічних читань пам'яті О. Я. Савченко (3 листопада 2022 року, Київ)*. URL : <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Zbirnyk.pdf> [дата звернення: 20.01.2023].
2. Коваль Л., Хоружа Л. Проблеми підготовки майбутнього вчителя в наукових працях О. Я. Савченко. *Науковий простір академіка Олександри Савченко*. Київ : Богданова А. М., 2012. С. 237-242.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Богданова А. М., 2009. 226 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Грамота, 2012. 502 с.
5. Савченко О. Я. Методика читання в початкових класах : посібник для вчителя. Київ : Освіта, 2007. 291 с.

6. Савченко О. Я. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. 2003. № 3. С. 2–5.

7. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Початкова школа*. 2001. № 7. С. 1–4.

8. Савченко О. Я. Урок у початкових класах : навчально-методичний посібник. Київ : Освіта, 1993. 224 с.

9. Савченко О. Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя. *Рідна школа*. 2007. № 5. С. 5–8.

References

1. Koval, L. (2022). *Uminnya vchytysya i vchyty inshykh yak tsinnisnyy oriyentyr zhytlyetvorchosti akademika Oleksandry Savchenko* [The ability to learn and teach others as a valuable reference point in life creativity of Academician Oleksandra Savchenko]. Zbirnyk materialiv druhyykh mizhnarodnykh pedahohichnykh chytan' pamyati O. Ya. Savchenko (3 lystopada 2022 roku, Kyiv) – Collection of materials of the second international pedagogical readings in memory of O. Ya. Savchenko (November 3, 2022, Kyiv). URL : <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Zbirnyk.pdf> [in Ukrainian].

2. Koval, L., Horuzha, L. (2012). *Problemy pidhotovky maybutn'oho vchytelya v naukovykh pratsyakh O. Ya. Savchenko* [Problems of future teacher training in the scientific works of O. Ya. Savchenko]. Naukovyy prostr akademika Oleksandry Savchenko – Scientific space of Academician Oleksandra Savchenko. Kyiv : Bogdanova A. M., 237-242 [in Ukrainian].

3. Savchenko, O. Ya. (2009). *Vykhovnyy potentsial pochatkovoyi osvity* [Educational potential of primary education]. Kyiv : Bogdanova A. M. [in Ukrainian].

4. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoyi shkoly : pidruchnyk dlya studentiv pedahohichnykh fakul'tetiv* [Primary school didactics: a textbook for students of pedagogical faculties]. Kyiv : Gramota. [in Ukrainian].

5. Savchenko, O. Ya. (2007). *Metodyka chytannya v pochatkovykh klasakh : posibnyk dlya vchytelya* [Methodology of reading in primary grades: a teacher's guide]. Kyiv : Osvita. [in Ukrainian].

6. Savchenko, O. Ya. (2003). *Novyy etap rozvytku shkil'noyi osvity i pidhotovka maybutn'oho vchytelya* [A new stage in the development of school education and training of future teachers]. *Shlyakh osvity – The way of education*, 3, 2–5. [in Ukrainian].

7. Savchenko, O. Ya. (2001). *Udoskonalennya profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [Improving the professional training of future primary school teachers]. *Pochatkova shkola – Elementary School*, 7, 1–4. [in Ukrainian].

8. Savchenko, O. Ya. (1993). *Urok u pochatkovykh klasakh : navchal'no-metodychnyy posibnyk* [A lesson in elementary grades: a teaching and methodical guide]. Kyiv : Osvita. [in Ukrainian].

9. Savchenko, O. Ya. (2007). *Shkil'na osvita yak zamovnyk pidhotovky maybutn'oho vchytelya* [School education as a customer of future teacher training]. *Ridna shkola – Native school*, 5, 5–8. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У науковому доробку Олександра Савченка визначила нові концептуальні засади педагогічної освіти, пов'язані з її євроінтеграційними процесами: реформування змісту професійної підготовки майбутніх учителів у контексті інновацій шкільної освіти та процесів стандартизації вищої освіти; упровадження гуманістичної парадигми навчання та виховання студентів; проєктування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів; реалізація компетентісно орієнтованої моделі навчання в педагогічних ЗВО тощо.

Особливу увагу вчена наголошувала на особистісно орієнтованій професійній освіті, проєктуванні індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання.

На жаль, ця провідницька ідея тривалий час недостатньо реалізовувалася на практиці. І тільки в сучасних умовах ми усвідомлюємо, що наскрізною лінією змін стає перехід університетської освіти до студентоцентрованої моделі. Це знаходить відображення як у розробці освітніх програм на основі запитів здобувачів освіти, так і в більш активному залученні їх до проєктування свого навчання, створенні можливостей вибору та конструювання індивідуальних освітніх траєкторій, розвитку системи незалежної студентської оцінки діяльності викладачів.

У науковій спадщині О. Савченко висвітлено проблему формування в майбутніх учителів «уміння вчитися», яке вона вважала мета-вмінням. Учена стверджувала, що володіння цим умінням програмує на здобуття індивідуального досвіду для становлення успішного вчителя, який уміє запобігати перевантаженню учнів, раціонально використовувати час, спокійно, без стресів орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях, самостійно шукати джерела інформації, шляхи розв'язання нестандартних проблем. І взагалі, уміння вчитися, на думку Олександри Яківни, змінює стиль мислення, визначає здатність навчатися впродовж життя, створює настанови на довготривалі й особистісно важливі стимули учіння.

Проведений аналіз наукової спадщини академіка Олександри Савченко дозволяє констатувати, що вчена активно вивчала досвід підготовки майбутніх педагогів у європейських країнах. Вона мала унікальну здатність побачити краще інших зразки європейських практик підготовки майбутніх педагогів і подати власні ідеї щодо впровадження їх у ЗВО.

Праці відомої педагогині – це зразок вдалого поєднання загальнотеоретичних положень з практикою, яке свідчить про високі наукові досягнення в українському освітньому просторі.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів, наукова спадщина академіка Олександри Савченко, євроінтеграційний вимір, науковий доробок видатної педагогині.